

11. Abalkin L. (2006). Razmyshlenija o dolgosrochnoj strategii, nauke i demokratii. [Reflections on long-term strategy, science and democracy]. Voprosy jekonomiki. no. 12. pp. 4–19.

12. Alle M. (1995). Jekonomika kak nauka.[Economics as a Science]. Nauka dlja obshhestva. Moscow. Russia.

УДК 94(477) «1790-1810»

Анна Віталіївна Кузнєцова

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти,

спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія)

Харківського національного педагогічного

університету імені Г.С.Сковороди

**ОСОБЛИВОСТІ ОЗДОБЛЕННЯ ПОРЦЕЛЯНИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
УКРАЇНИ У КІНЦІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХІХ СТОЛІТТЯ**

Науковий керівник – кандидат історичних наук, доцент О.С.Гончарова

Анна Витальевна Кузнецова

соискательница второго (магистерского) уровня высшего образования,

специальности 014.03 Среднее образование (История)

Харьковского национального педагогического

университета имени Г.С.Сковороды

**ОСОБЕННОСТИ УКРАШЕНИЯ ПОРЦЕЛЯНЫ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ
УКРАИНЫ В КОНЦЕ ХVІІІ – НАЧАЛЕ ХІХ ВЕКА**

Научный руководитель – кандидат исторических наук, доцент О.С.Гончарова

Anna Vitaliivna Kuznietsova

applicant for the second (master's) level of higher education,

specialty 014.03 Secondary education (History)

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

**PECULIARITIES OF DECORATION OF PARCELNY AT UKRAINE
ENTERPRISES IN THE END OF THE 18TH - BEGINNING OF THE 19TH
CENTURY**

Анотація. Предметом розгляду в статті є особливості оздоблення порцелянового посуду у кінці XVIII на початку XIX ст. Порцеляновий посуд був у цей період одним з найбільш уживаних у побуті. Окрім якості його виготовлення вагому роль відігравало й оздоблення. Його традиції закладались на підприємствах з виробництва порцеляни від самого початку їх заснування у кінці XVIII ст. Це був час цілковитого панування в мистецтві класицизму. Основні його прийоми виразно позначилися й на художньому оформленні корецької і баранівської порцеляни початкового періоду виробництва (1790-1810 рр.). Аналіз технік та сюжетів на зразках виробів Корецького, Баранівського і Городницького заводів засвідчують існування спільних технік та елементів в оздобленні та високу майстерність спеціалістів, які цим займалися.

Ключові слова: декоративний посуд, класицизм, побутовий посуд, порцеляна, розпис.

Аннотация. Предметом рассмотрения в статье являются особенности украшения фарфоровой посуды в конце XVII в начале XIX в. Фарфоровая посуда была в этот период одной из наиболее использованных в быту. Кроме качества его изготовления важную роль играло и декорирование. Его традиции закладывались на предприятиях по производству фарфора с самого начала их основания в конце XVII в. Это было время полного господства в искусстве классицизма. Основные его приемы отразились и на художественном оформлении корецкого и барановского фарфора начального периода производства (1790-1810 гг.). Анализ техник и сюжетов на образцах изделий Корецкого, Барановского и Городницкого заводов свидетельствуют о существовании совместных техник и элементов в украшении и высоком мастерстве специалистов, которые этим занимались.

Ключевые слова: декоративная посуда, классицизм, бытовая посуда, фарфор, роспись.

Abstract. The subject of consideration in the article are the features of the decoration of porcelain dishes at the end of the 17th and the beginning of the 19th centuries. Porcelain utensils were one of the most used in everyday life during this period. In addition to the quality of its manufacture, decoration also played an important role. Its traditions were laid at the enterprises for the production of porcelain from the very beginning of their foundation at the end of the 17th century. It was a time of complete domination in the art of classicism. His main techniques were also reflected in the decoration of Koretsky and Baranovsky porcelain in the initial period of production (1790-1810). An analysis of techniques and plots on samples of products from the Koretsky, Baranovsky and Gorodnitsky factories testifies to the existence of common techniques and elements in decoration and the high skill of the specialists who were engaged in this.

Key words: decorative utensils, classicism, household utensils, porcelain, painting.

Порцеляновий посуд є одним з найбільш уживаних у побуті. Окрім якості його виготовлення вагому роль відіграє й оздоблення. Його традиції закладались на підприємствах з виробництва порцеляни від самого початку їх заснування у кінці XVIII ст. Це був час цілковитого панування в мистецтві класицизму. Основні його прийоми виразно позначилися й на художньому оформленні корецької і баранівської порцеляни початкового періоду виробництва (1790-1810 рр.) [2, с. 27].

Основним видом продукції Корецького порцелянового заводу був побутовий і декоративний посуд. Зважаючи на різну купівельну спроможність населення, завод значно урізноманітнював асортимент виробів. З розрахунку на заможного покупця випускалися великі столові сервізи на 40 осіб або дещо менші – на 24 особи, а також чайні та кавові сервізи на багато

осіб; сервізи та окремі предмети, виготовлені на замовлення, із вкомпонованими в орнамент вензелями, гербами, пам'ятними або вітальними написами тощо [8, с. 12]. Для менш заможного споживача тут був також досить великий вибір: поштучні миски, чашки з блюдцями, чайники, кавовики, цукорниці, ажурні кошики, вази для квітів тощо. Крім посуду для домашнього вжитку виготовлялися спеціальні аптечні вазочки й баночки. До речі це був єдиний завод на той час, що випускав подібний посуд. Хоча в Корці не виготовляли скульптурних виробів, їх елементи використовувались тут при виготовленні складових частин оздоблення – збірних ніжок, ручок чашок і ваз, носиків і ручок чайників, завершень кришок у вигляді пуп'янка квітки і т. п.

Вироби Корецького, Баранівського і Городницького заводів мали спільне в оздобленні. Це пояснюється тим, що ці заводи співробітничали між собою. Одне підприємство виникало на базі іншого, а також майстри переїздили з одного заводу на інший.

В оздобленні порцелянових виробів першого періоду застосовувався найчастіше розпис золотом по білому черепку. Найбільш поширеним видом розпису того часу була вузька декоративна смужка по горішньому краю посуду [6, с.10]. Декоративна смужка витримана була здебільшого в дусі класицизму. Вона має багато варіантів – то у вигляді фестонів, що ритмічними луками підвішені під своєрідними арками, то у вигляді композицій з елементів класичного геометричного орнаменту. Інколи зустрічається декоративна смужка у вигляді стилізованого рослинного орнаменту виконаного у своєрідній манері. Вона складається з центральної гілки й виростаючих з неї листочків на ніжних-пагонах. Упереміжку з листочками від гілки відгалужуються фантастично закручені паростки [4, с. 128]. Таке трактування орнаменту свідчить про те, що корецькі майстри не повторювали бездумно західноєвропейські зразки, а вміли знайти своєрідні орнаментальні композиції, які більш відповідали тогочасним смакам.

Цікавим є розпис чайного сервізу, виготовленого на спеціальне замовлення (кожний його предмет позначений монограмою з латинських літер L. M.) [7, с. 46]. На різних предметах сервізу застосовано різні видозміни розпису. Чайник, з досить випуклим присадкуватим корпусом, прикрашений у верхній частині декоративною смужкою, основний елемент якої становлять дві горизонтальні гілочки. На кожній з них виростає по одному рядку листочків, які поступово зменшуючись, утворюють немовби пірамідальне звужене деревце. Інакше оздоблена полоскальниця. Її декоративна смужка складається з перехрещених ліній. Поля, утворені перехрещеними лініями, заповнені витягнутими по горизонталі розетками. Рисунок розпису складається з дуже загнутих поперемінно то вниз, то вгору ліній-паростків, від яких часто відгалужуються пагінці. Кожний сектор головного паростка утворює спіраль, внутрішній кінець якої закінчується золотими кружальцями [7, с. 48]. Декоративна смужка чашок і блюдечок складається з трикутників, звернених вершинами вниз і відділених один від одного тонкими горизонтальними лініями. Поля трикутників заповнені напіврозетками, скомпонованими із стилізованих листочків.

Різноманітність розпису предметів сервізу не здається непродуманою. Загальний характер оздоблення підтримується однаковим способом розміщення орнаменту вузькими смужками у верхній частині предметів. Об'єднуючим елементом є також вигадлива монограма на корпусі кожного предмету. Орнамент усіх частин сервізу виконаний однією рукою. Художник мав значний досвід як компонування орнаментальних мотивів, так і техніки розписування. Усі варіанти розпису добре вирішені композиційно і кожен з них має основний організуючий елемент, довкола якого будується композиція орнаменту. Кожний варіант орнаменту виписаний легким золотим плетінням на білому фоні. Розпис виконаний без жодних помарок, нерівномірностей чи різних відступів від загального масштабу малюнка.

Розпис золотом на білому фоні, хоч і застосовувався у переважній частині виробів, не був єдиним прийомом оздоблення. При розписі виробів

означеного періоду виробництва порцеляни застосувалося часткове або суцільне покриття синьою (кобальтом), коричневою, блідо-зеленою, світло-жовтою, світло-бузковою фарбами [7, с. 48]. Якщо фарба мала служити фоном для декоративного розпису, нею покривали весь предмет і потім наносила орнамент. В інших варіантах залишали білі ширші або вузчі смуги, які потім розписували. На всіх без винятку виборах з білими смугами розпис зроблений золотом у вигляді стилізованого рослинного орнаменту. На виробках із суцільним фоном світлих кольорів зустрічаються розписи темно-коричневою, темно-сірою або червоною фарбами. Як правило, застосовується золочення ручок, носиків, ніжок і вінець. Часто зустрічаються монограми або герби [5, с. 67.]. Досконале виконання розписів свідчить про добре засвоєння корецькими майстрами професійних знань і технічних навичок. Розписи добре продумані композиційно, враховані розміри і форми предметів.

Пластичні зображення зустрічаються у різних видах виробів, наприклад вазах. Ручки у них виконані у вигляді гілок, вкритих листками й перехоплених бантами. Сама ваза не відзначається вишуканістю форми. Корпус її надто випуклий, вінця відвернуті занадто широко. На більшу увагу заслуговує розпис. На кобальтовому фоні корпусу тонко виписаний золотом рослинний орнамент у вигляді кленових листочків у плетінні ніжних квіток. У мережу орнаменту укомпоновані дві золоті рамки, в яких зображені пейзажі: один з руїнами старогрецького храму, другий – з старо-римським акведуком. Поліхромні малюнки пейзажів бездоганно передають глибину краєвиду. Виробництво цих ваз було серійним, але з різними варіантами розпису. Також до нас дійшла ваза подібної форми, розписана виноградними листками і гронами в квадратах золотої решітки. Цей варіант набагато краще пов'язаний з формою і до певної міри виправляє її недоліки.

Перші вироби Баранівського заводу не відзначаються тонкістю художнього оформлення. Прикладом скромного оздоблення його порцеляни є чашки, прикрашені вертикальними різнокольоровими смугами. Такою є

чашка циліндричної форми з чорними і синіми вертикальними смугами, що ритмічно чергуються. Інший варіант становлять чашки з опуклим, звуженим до низу корпусом та відігнутими вінцями. Шийка чашки прикрашена обідком з матового золота, по якому світлим золотом зроблений віночок з листків. Від шийки збігають незначні заглибини, що ділять увесь корпус на ряд однакових опуклих вертикальних смужок. Впадини зазначені тоненькими, в одному випадку темно-червоними, в іншому синіми лініями. Це робить забарвлення предмета дуже ніжним.

В оздобленні баранівської порцеляни досить багато спільного з оздобленням корецьких виробів. Ці аналогії виявляються в композиційному укладі в'язанок квітів на декорованих предметах, в манері їх розпису розкидними блакитними волошками, в ажуруванні вінець овальними прорізами. Але при аналогіях у цілому виробу розглядуваного заводу мають свої особливості, що свідчать про творчу роботу баранівських майстрів. Однією з характерних рис оздоблення баранівської порцеляни є суцільне покриття предметів фарбами, зокрема жовтою і блакитною [9, с. 51]. В усіх випадках фарбування застосовується як основний елемент оздоблення з незначними додатками у вигляді темно-коричневого або чорного обідка по вінцях і в такий же колір пофарбованої ручки [3, с. 69]. Часто у виробках на спеціальне замовлення блакитна фарба служить фоном для гербів, вензелів, пам'ятних або вітальних написів, виконаних найчастіше золотом [3, с. 75]. В іншому варіанті жовта фарба є фоном для розпису. Предмети одного з сервізів, наприклад, покриті жовтою фарбою ніжного, теплого відтінку. Декоративним мотивом служать невеличкі китиці суниць, що яскравими плямами виступають на жовтому фоні, не порушуючи, проте, ні загального враження від основного кольору, ні форми предмета. Фарбування сервізу виконане на дуже високому рівні. Фарба теплого кольору покладена рівномірно і не приховує властивостей матеріалу, як це іноді буває у випадках застосування холодних кольорів, а навпаки, виступаючи

невід'ємним компонентом, підкреслює естетичну виразність предметів [1, с. 47].

Інший кавовий сервіз є зразком монограмного квіткового розпису на білому фоні, який також досить широко застосовувався в оздобленні порцелянових виробів заводу. Букети польових квітів зображені темно-коричневою фарбою і чітко виділяються на білому черепку. Композиція дуже смілива, значні відхилення поодиноких квітів від середини букета надають їй фантастичного вигляду. Вміло використав художник просвічування білого фону через тонкі шари фарби. Він добився гри світлотіні й значно оживив цим монохромний малюнок.

Крім чайних і кавових сервізів, завод випускав столові сервізи і поштучний столовий посуд. Оздоблення цілого ряду тарілок і блюд свідчить про значне поширення поліхромного квіткового розпису при виготовленні баранівської порцеляни. Деякі з тарілок мають квітковий розпис, близький до народних мотивів українського стінного малювання. Поряд із оздобленням поліхромним квітковим розписом на Баранівському заводі досить широко застосовувався монохромний розпис рослинними мотивами. Поширеним був мотив виноградного листя і виноградних грон, виконаних здебільшого коричневою фарбою. Дно тарілки прикрашалось трьома симетрично розміщеними виноградними листочками, а боки – вінком, скомпонований з виноградних листків і грон. Цей мотив не був оригінальним. Він зустрічається і у корецьких тарілках. Іноді ним розписані тарілки мейсенського й віденського заводів.

Таким чином, у кінці XVIII – першому десятиріччі XIX ст. у формах і оздобленні порцеляни, що вироблялась на українських заводах сильно позначився вплив класицизму. Зразки виробів Корецького, Баранівського і Городницького заводів засвідчують існування спільних технік та елементів в оздобленні та високу майстерність спеціалістів, які цим займалися.

1. Григорович Д. (1974). О керамике. К.: Наукова думка. 185.
2. Долинський Л. В. (1963). Український художній фарфор. К.: Видавництво Академії Наук УРСР. 86.
3. Запаско Я. П. (1969). Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва. Львів: Видавництво Львівського університету. 192.
4. Історія українського мистецтва: у 6-ти т. Т. 4. Кн.1. / ред.: Я. П. Затенацький (відп. ред.); Г. О. Лебедєв; Ф. П. Шевченко. (1967). К.: АН УРСР. 363.
5. Кверфельдт Е. К. (1940). Фарфор: Краткий исторический очерк. Ленинград: Государственный Эрмитаж. URL: <https://www.booksite.ru/fulltext/farfor/index.htm> (Дата звернення 12.11.2021)
6. Лупій С.П. Українське декоративно-прикладне мистецтво. Львів: Світ. 1993. 272.
7. Паньків В. (1982). Художня порцеляна. К.: Наук. Думка. 134.
8. Петрякова Ф. С. (1985). Украинский художественный фарфор. К.: Наук. Думка. 222.
9. Харченко І. А. (1984). Фарфор Полесья. Из истории Барановского ордена Октябрьской Революции фарфорового завода имени Ленина. К.: Техніка. 140.

References

1. Hrihorovich D. (1974). O keramike. K.: Naukova dumka.185.
2. Dolynskii L. V. (1963). Ukrainskiyi khudozhnii farfor. K.: Vydavnytstvo Akademii Nauk URSR. 86.
3. Zapasko Ya. P. (1969). Narysy z istorii ukrainskoho dekoratyvno-prykladnoho mystetstva. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoho universytetu. 192.
4. Istoriia ukrainskoho mystetstva: u 6-ty t. Т. 4. Кн.1. / red.: Ya. P. Zatenatskyi (vidp. red.); H. O. Lebediev; F. P. Shevchenko. (1967). K.: AN URSR. 363.

5. Kverfeldt E. K. (1940). Farfor: Kratkii istoricheskii ocherk. Leninhrad: Hosudarstvennyi Ermitazh. URL: <https://www.booksite.ru/fulltext/farfor/index.htm> (Data zvernennia 12.11.2021)
6. Lupii S.P. Ukrainske dekoratyvno-prykladne mystetstvo. Lviv: Svit. 1993. 272.
7. Pankiv V. (1982). Khudozhnia portseliana. K.: Nauk. Dumka. 134.
8. Petriakova F. S. (1985). Ukrainskii khudozhestvennyi farfor. K.: Nauk. Dumka. 222.
9. Kharchenko I. A. (1984). Farfor Polesia. Iz istorii Baranovskoho ordena Oktiabrskoi Revoliutsii farforovoho zavoda imeni Lenina. K.: Tekhnika. 140.

УДК 930(47+57)"192":[334.713:63-051](477)"192/193"

Анастасія Сергіївна Лапченко,

канд. іст. наук, асистент кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту

Державний біотехнологічний університет (ДБТУ)

ORCID 0000-0002-0031-6481

**РАДЯНСЬКА ІСТОРИОГРАФІЯ 1920-х років ПРО «СЕЛЯНСЬКІ
ПРОМИСЛИ» В УКРАЇНІ у 1920-30-х рр.: ПЕРЕТВОРЕННЯ ІДЕЇ В
ДОГМУ**

Анастасия Сергеевна Лапченко,

канд. ист. наук, асистент кафедры ЮНЕСКО и социальной защиты

Государственный биотехнологический университет (ГБТУ)

ORCID 0000-0002-0031-6481

**СОВЕТСКАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ 1920-х годов О «КРЕСТЬЯНСКИХ
ПРОМЫСЛАХ» В УКРАИНЕ В 1920-30-х гг.: ПРЕОБРАЗОВАНИЕ
ИДЕИ В ДОГМУ**

Anastasiia Lapchenko,

Cand. ist. Science, assistant UNESCO Chairs and social protection